

УДК 069.015:027.7:378.4(477.74)+069.12+93:37

ББК 63. 4(4Укр); 79.1 + 63.3 (4Укр)

М 74

Рекомендовано до друку кафедрою мовної підготовки іноземних громадян (протокол №4 від 11.11.2014) та Науково-дослідним центром історичного краєзнавства (протокол №1 від 27.10.2014) Сумського державного університету

М 74 **Мова**, історія, культура у лінгвокомунікативному просторі : збірка наукових праць Випуск I / [упор. В. Б. Звагельський]. - Суми : Сумський державний університет, 2014. - Вип. I. - 192 с.

Редакційна колегія:

Власенко В.М. - к. і. н., доц.; Волкова О.М. - к. філол. н., доц.; Гедз О.В.; Дегтярьов С.І. - к. і. н., доц.; Завгородній В.А.; Звагельський В.Б. - к. філол. н., с. н. с., доц. (голова); Казанджиєва М.С. - к. п. н., доц.; Леміш Н.О. - к. і. н., доц.; Набок М.М. - к. філол. н.; Нестеренко В.А. - к. і. н., доц.; Садівничий В.О. - к. н. із соц. комунік., доц.; Шевцова А.В. - к. філол. наук., доц.

Упорядник

Звагельський В.Б.

Перший випуск збірки наукових праць “**Мова, історія, культура у лінгвокомунікативному просторі**” містить статті, розвідки та повідомлення, присвячені різноманітним актуальним питанням гуманітарних дисциплін.

Серед авторів переважно науковці Сумського державного університету, краєзнавці та студентська молодь.

Для науковців, викладачів та вчителів, краєзнавців.

УДК 069.015:027.7:378.4(477.74)+069.12+93:37

ББК 63. 4(4Укр); 79.1 + 63.3 (4Укр)

ВЛАСЕНКО В. М., САПСАЙ О.

ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ В РУМУНІЇ

Міжвоєнна українська політична еміграція в Європі - складне і багаторівневе суспільне явище. Важливою її складовою була військова еміграція. До неї належали генерали, старшини, вояки Армії УНР, Української Галицької Армії, а також члени українських партизансько-повстанських загонів. До української військової еміграції долучилася частина офіцерів і солдат Збройних Сил Півдня Росії генерала А. Денікіна та "Русской Армии" генерала П. Врангеля після кількох евакуацій з Півдня України, Криму та Північного Кавказу у 1919-1920 рр. У деяких країнах Європи військова еміграція складала абсолютну більшість всієї української еміграції. До таких країн належали Польща та Румунія. Проте якщо міжвоєнна військова еміграція у першій країні вже знайшла висвітлення у науковій літературі [1-4], то у другій вона досліджувалася лише на початковому етапі свого існування, тобто у таборах для інтернованих (1920-1924 рр.) [5-6]. Поза увагою дослідників залишилося питання існування військової еміграції після ліквідації таборів для інтернованих українських вояків (1924-1939 рр.). Саме тому автори ставлять собі за мету окреслити проблему об'єднання вояків у громадську організацію та навести маловідомі факти з історії створення такої організації.

Українська військова еміграція сформувалася наприкінці 1920 - на початку 1921 рр. внаслідок переходу окремими військовими частинами Армії УНР та групами партизансько-повстанських загонів румунського кордону. У Румунії вони були одразу інтерновані у таборах. Найбільші серед них були у містах Брашов, Орадя-Маре та Фегераш. Склад та життєдіяльність вояків у таборах були докладно охарактеризовані комендантом цих таборів, командиром 2-ї кулеметної бригади 1-ї кулеметної дивізії Армії УНР полковником Гнатом Порохнівським на сторінках військового журналу "Табір" [7]. Саме інтерновані українські вояки та старшини і склали абсолютну більшість української еміграції в цій країні. Питання щодо кількості української еміграції в Румунії є суперечливим. У науковий обіг кількісні показники еміграції були введені самими емігрантами. Так, за даними 3-го Президента УНР в екзилі Миколи Лівичького, на початку 1920-х рр. у Румунії перебувало близько 4-5 тис. українських емігрантів [8, с. 10]. У 1929 р. кількість зареєстрованих Громадсько-допомоговим комітетом (ГДК) емігрантів (без дружин і дітей) сягала 3 тис. осіб [9, с. 42]. Влітку 1939 р., за твердженням заступника голови ГДК Василя Трепке, у Румунії перебувало 3 тис. українців - власників "нансенівських паспортів", тобто осіб, які перебували під захистом Ліги Націй [10, с. 10]. І хоча за 10 передвоєнних років частина емігрантів репатріювала на Батьківщину, реемігрувала до інших країн, натуралізувалася (перейшла у румунське підданство) та померла, проте зменшення загальної кількості емігрантів не відбулося завдяки припливу до Румунії нових біженців з України під час Голодомору 1932-1933 рр.

Українська еміграція взагалі та військова зокрема опинившись за кордоном, спромоглася швидко самоорганізуватися. З ініціативи Надзвичайної дипломатичної місії (НДМ) УНР в Румунії та її голови професора Костя Мацієвича у 1922 р. повстала філія Українського товариства (прихильників) Ліги Націй, наступного року - Союз українських жінок-емігранток, Українське співоче товариство "Дума", Українське ощадно-позичкове товариство "Згода". У вересні 1923 р. відбулася I Конференція української еміграції в Румунії, яка і створила Громадсько-допомоговий комітет - керівний орган всієї еміграції взагалі та військової зокрема.

Перше об'єднання колишніх вояків Армії УНР у громадську організацію відбулося 1923 р. у Каліші (Польща). Наступні організації військових виникли одразу після вбивства С. Петлюри у травні 1926 р. Товариство б[увших] вояків Армії УНР з'явилося спочатку у Подєбрадах, потім - у Празі. Згодом був створений Союз товариств б. вояків Армії УНР, куди, крім згаданих організацій, увійшли Громада старшин 6-ї Січової стрілецької дивізії, Товариство імені Пилипа Орлика, Гурток імені М. Драгоманова у Болгарії та Товариство Запорожців. Через деякий час виникло Товариство б. вояків Армії УНР у Франції [11, с. 4-5]. У Румунії цього не відбулося. Оскільки формально наказ про призначення комендантом усіх таборів інтернованих українських вояків у Румунії полковника Гната Порохівського не був скасований, то він залишався керівником української військової еміграції у цій країні [12, с. 384-385].

До середини 1930-х рр. військова еміграція у справах громадсько-політичних цілком підпорядковувалася Громадсько-допомоговому комітету, членом якого був і Г. Порохівський, у справах військових - військовому міністру УНР в екзилі Володимиру Сальському, його представнику у Румунії полковнику Г. Порохівському, а на місцях (у групах) - "шефам" або командантам та виборним управам. Така схема збереження впливу Уряду УНР в екзилі на військову еміграцію у Румунії, на думку полковника, була ефективною і цілком відповідає умовам її існування у цій країні.

Проте за наполяганням центрального військового керівництва у 1934 р. місцева українська військова еміграція у складі 100 осіб об'єдналася у Товариство б[увших] вояків Армії УНР у Румунії. Навесні наступного року румунська влада легалізувала його. Тоді ж були створені філії Товариства у Бакеу, Бухаресті, Гавані (Гевані), Джурджу (Журжі) та Пятра-Нямц [12, с. 522]. Наприкінці 1937 р. організація вже мала близько 400 членів та нові філії у Брашові, Гімеш-Феджеті та Кишиневі. Головою Товариства був Г. Порохівський, членами його Головної управи - підполковник Д. Ліницький, сотник Д. Ігнатенко, хорунжі Г. Власюк та О. Деркач, ревізійної комісії - поручики В. Трепке, О. Коряко та М. Довгий [13, с. 8-11].

Головними напрямками діяльності Товариства були згуртування військової еміграції та матеріальна підтримка своїх членів. З цією метою щороку Г. Порохівський відвідував філії, надаючи поради щодо організації матеріальної допомоги колишнім воякам з боку ГДК та Товариства, отримання ними позичок на придбання землі, зведення будинків, започаткування власної справи, підтримки малозабезпечених емігрантів. Так, у 1936 р. Товариство видало своїм членам позички на суму 5547 лейв, надало фінансову допомогу воякам - 3130

леїв, іншим громадським організаціям - 3060 леїв [13, с. 9]. Кошти Товариства складалися з членських внесків та допомоги Громадсько-допомогового комітету.

Товариство вшановувало пам'ять померлих у Румунії своїх побратимів по зброї. Так, у жовтні 1937 р. на могилі (кладовище "Реінвієреа" у Бухаресті) колишнього хорунжого Армії УНР Гриця Олександрів був організований парастас у пам'ять С. Петлюри, українських старшин і козаків, які загинули у боротьбі за волю України, та померлих у Румунії, в тому числі і члена Товариства, старшини 2-ї кулеметної бригади Г. Олександрів (помер у 1934 р.). Службу правив румунський священник. З промовами виступили голова Товариства Г. Порохівський та голова Громади українських емігрантів у Бухаресті П. Семенко [14, с. 26].

Товариство брало участь майже в усіх акціях громадсько-політичного та культурно-освітнього характеру, що проводилися ГДК й іншими емігрантськими громадськими організаціями у Румунії. Спільно відзначали так звані "Шевченківські дні", День Незалежності України, День Соборності України, ювілеї історичних подій і постатей, вшанували пам'ять С. Петлюри, героїв битв під Крутами, Базаром, I і II Зимових походів Армії УНР та ін. Під час святкових заходів збиралися кошти на загальнонаціональні акції - Музей визвольної боротьби України у Празі, Бібліотеку імені Симона Петлюри у Парижі та інші.

Товариство б. вояків Армії УНР у Румунії відгукнулося і на трагічні події березня 1939 р. на Закарпатті. Внаслідок окупації Угорщиною Карпатської України до Румунії прибула велика кількість біженців з регіону, в тому числі півтисячі українців. Для надання їм допомоги до м. Сігет виїздив голова Товариства. 19 березня 1939 р. він особисто супроводжував транспорт з 200 осіб до м. Орадя-Маре, а звідти - до станції Жімболія, що на кордоні з Югославією [15, с. 12-14].

Отже, колишні вояки Армії УНР та члени партизансько-повстанських загонів, опинившись поза межами Батьківщини, самоорганізувалися. Вони об'єдналися у групи, які підтримували між собою зв'язок. У громадсько-політичних і культурно-освітніх справах вони підпорядковувалися Громадсько-допомоговому комітету української еміграції в Румунії, у військово-організаційних - представнику військового міністра УНР в екзилі у Румунії полковнику Г. Порохівському. У 1934 р. військові емігранти об'єдналися у Товариство б. вояків Армії УНР. Воно стало засобом адаптації українських емігрантів до нового етнічного і мовного середовища та вияву ними своєї національної ідентичності. Перспективними, на наш погляд, є дослідження військової і громадсько-політичної діяльності лідера військової еміграції в Румунії Гната Порохівського.

Список літератури

1. Срібняк І. Українська військова еміграція в Польщі у 1921-1924 рр. / Ігор Срібняк // Українська діаспора / Ін-т соціології НАН України, Редакція Енциклопедії Укр. Діаспори; ред.: В. Євтух, В. Маркус. - К. - Чикаго, 1996. - Ч. 9. - С. 38-52.
2. Karpus Z. Jency i internowani rosyjscy i ukraincy na terenie Polski w latach 1918-1924: Z dziejow milit.-polit. wojny polsko-radzieckiej / Zbigniew Karpus, red. M. Kapla. - Torun: Wyd-wo Adam Marszalek, 1991. - 160 s.
3. Колянчук О. Українська військова еміграція у Польщі (1920-1939) / Олександр Колянчук;

- Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Наукове т-во ім. Т. Шевченка. - Львів, 2000. - 278 с.
4. Wiszka E. Emigracja ukraińska w Polsce 1920-1939 / Emilian Wiszka. - Torun: Wyd-wo MADO, 2005. - 740 s.
 5. Павленко М. Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умови перебування (1919-1924 рр.) / Микола Павленко; Ін-т історії України НАН України. - К., 1999. - 352 с.
 6. Срібняк І. Обеззброєна, але нескорена: Інтернована Армія УНР у таборах Польщі й Румунії (1921-1924 рр.) / Ігор Срібняк. - К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 1997. - 128 с.
 7. Порохівський Г. Українська військова еміграція в Румунії / Гнат Порохівський // Табор. - Варшава, 1929. - Ч. 11. - С. 76-86; Ч. 12. - С. 75-82; 1930. - Ч. 13. - С. 57-68; 1931. - Ч. 16. - С. 74-90; 1932. - Ч. 17. - С. 70-78.
 8. Лівницький М.А. ДЦ УНР в екзилі між 1920 і 1940 роками / Микола Андрійович Лівницький. - Мюнхен; Філадельфія: Вид-во Укр. інформ. бюро, 1984. - 72 с.
 9. Учасник конференції. Перша конференція української еміграції // Тризуб. - Париж, 1929. - Ч. 29-30. - С. 40-46.
 10. Геродот Д. Еміграційні справи у Румунії / Дмитро Геродот // Тризуб. - 1939. - Ч. 32. - С. 9-14.
 11. Филонович В. Пятнадцятиліття української військової еміграції / Василь Филонович / Гуртуймося. - Прага, 1935. - Ч. IV (XVI). - С. 2-5.
 12. Українська політична еміграція 1919-1945: Документи і матеріали / Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, Центральний державний архів громадських об'єднань України; редкол.: Ю.А. Левенець (співголова), В.А. Смолій (співголова) та ін. - К.: Парламентське вид-во, 2008. - 928 с.
 13. Присутній. Лист із Румунії // Тризуб. - 1937. - Ч. 9. - С. 8-11.
 14. Хроніка. В Румунії // Тризуб. - 1937. - Ч. 43. - С. 26-27.
 15. Геродот Д. Лист із Румунії / Дмитро Геродот // Тризуб. - 1939. - Ч. 17-18. - С. 12-14.

ВЛАСЕНКО В. М., ХІЛЬКО Ю.

**СВЯТО НЕЗАЛЕЖНОСТІ
МІЖВОЄННОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ В РУМУНІЇ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПАРИЗЬКОГО ТИЖНЕВИКА "ТРИЗУБ")**

Міжвоєнна українська політична еміграція - складне суспільно-політичне та культурне явище. Вона утворилася внаслідок поразки національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. в Україні. Сотні тисяч українців у складі кількох хвиль еміграції вимушені були залишити Батьківщину. Більшість з них опинилася в Європі. Основними політичними центрами еміграції були Австрія, Німеччина, Польща, Франція та Чехословаччина. На Балканському півострові та в деяких країнах Західної Європи сформувалися її периферійні осередки. Посереднє місце між ними займала Румунія, де українська еміграція не була такою численною [1-2], ніж у політичних центрах, проте згуртованою й орієнтувалася переважно на уряд УНР в екзилі.

На відміну від інших країн українська еміграція у Румунії швидко самоорганізувалася, створивши цілу мережу громадських організацій. Це - філія Українського товариства (прихильників) Ліги Націй, Союз українських жінок-емігранток, Українське співоче товариство "Дума", Українське ощадно-позичкове товариство "Згода" та інші. Усі вони діяли під егідою єдиного керівного центру - Громадсько-допомогового комітету (ГДК) української еміграції в Румунії. Завдяки йому здійснювалися заходи громадсько-політичного та культурно-освітнього характеру. Важливу роль у згуртуванні еміграції відіграло